

Wilhelm Svedelius: Tal till Gustaf Wasas minne

Talare

Wilhelm Erik Svedelius
Historiker, statsvetare

Datum

29 september 1860

Plats

Mora

Omständigheter

Invigningstal till Utmelandsmonumentet i Mora den 29 september 1860

Rikare minne täljer intet folks historia, än det som nu reser sig ur svenska hjertans djup. Att svenska folket är fritt, sjelfständigt ibland jordens folkslag; att Guds ord är rent ibland oss och en stadgad samhällsordning förbinder Sveriges folk och Konung — detta har skett genom våra fäders arbete på Gustaf Wasas tid. Den minnesvård, som reses åt detta minne, egnas åt det heligaste, som ett folk kan ega. Så. omäteligt är det minnet, så dyrbart, att hvarje minnesmärke, vore det ändock det präktigaste, stadnar nedanom sitt föremål. Men pligt och hjertats håg manar Sveriges barn att resa vården åt sin fader, betygande dermed, att verket, som han gjorde, eger sitt bestånd, och läran, som han lärde, lefver. Derföre byggdes minnesvården; derföre möttes vid invigningens timma, i svenske medborgares församling, äfven de, som äro kallade att framför andre föra ut i verk och gerning det svenska folkets bästa tankar — Sveriges Furstar och Sveriges Rikes Ständers ombud — och blott en hård nödvändighet förhindrar Konungen att sjelf, personligen närvarande, fästa invigningens insegel på det fosterländska verk, hvares fullbordan Hans Konungsliga håg och hjerta har omfattat med varm kärlek och hägnat med trogen vård. Ur trehundraårig graf uppkalla vi namnet af en rikt begåfvad hjelte, men här är mera än detta. Här är minnet af ett folk, vårt eget folk, som var på vägen att förlora sig sjelf, att tappa bort sitt lifs frihet och sin andes ljus, men återfördes. Tacksamheten gifver hjertats gärd, ej af flyktigt hänförd känsla, men ur öfvertygelsens djup. Den gärden gifves ej åt Konungen och hjelten ensam, men åt alla dem, som ej sveko i trohet och ej brusto i mod; åt dem, som frälsade och hjälpte Gustaf Erikson ”Wasa, dem, som öppnade för den förföljde en fristad, dem, som stridde emot tyrannens här, och dem, som tjenade Konung Gustaf med råd och dåd att lära och att leda svenka folket. Men främst fäster sig minnet vid honom, som ibland svenkse män bar tyngsta bördan; han, som dref svenska folket att rädda sig sjelf, lärande det samma med ord och i dess frid tillhörde. Sådant är Gustaf Wasas minne i Sverige: befriarens, lärarens,

tuktomästarens, husfadrens, som styrer för sitt hus och bygger en framtid åt sina barn. Ingalunda blef han uppsökt av svenska folket, men det var han, som sökte detta folk. Icke reste sig svenska emot tyrannen och tog sig Gustaf Erikson till hufvudman, men samme Gustaf Eriksson påminde det folket om ett fädernesland, hardt när förloradt, och väckte upp ansträngningen, som var befrielsens vilkor. Svenska folket vände sig icke sjelf bort ur vantrons dunkel, men Konung Gustaf var den, som först såg ljuset och trugade sitt folk att fatta välsignelsen. Och förvirringen i Sveriges rikes samhällsordning vek icke undan af sig sjelf; tvärtom, den spjernade, förtviflad, emot ordningens bud och tyglades blott af den starkaste herrskares hand. Svenska folkets beröm ifrån den tiden är icke att det styrde sig sjelf, men att det lät sig styras. Det betalade frihetens pris med blod och mödor, det tog emot sanningens lärdom, som gafs, och det lät sig tämjas till ordning. Motsträfvigt skedde det sista, men skedde dock. Af ett sådant förhållande följa flere slutsatser. Först, att Gustaf Wasa blef den, som bestämde sin tids händelser. Sällan gjorde någon menniska detta i högre grad än han, sällan stod någon Konung, såsom Konung Gustaf, på egen botten och gjorde allt med egen hand. Han måste göra detta, redan derföre att han ofta saknade goda biträden. Der var brist på utmärktare förmågor i Sverige under hans tid. Men samma nödvändighet hade sin djupaste grund deruti, att Gustaf Wasas kallelse var att väcka till lif en framtid, som ännu var oförstådd af den tid, som lefde. Att han egde förmåga, tillräckligt dertill, hufudets styrka, och viljans och arbetskraften outtröttelighet, detta var Försynens gåfva, som bar till Sveriges folk en borged för dess framtida lif. Deraf följer, att Gustaf Wasas person blef med svenska folket införlifvad i den innersta förening. Hvad som skedde på den tiden i Sverige, det skedde genom Konung Gustaf, eller skedde det under strid emellan honom och orons magster, men på sidan om honom, utan hans deltagande skedde intet. Och såsom gerningarne, dem han gjorde, voro sådande, som genomskakade folkets hela lif, och detta folk var vant att tänka och handla sjelf, och nu senast i befrielsens strid upprördt af samme Konun Gustaf till den väldigaste storm, så blef här den närmaste vevverkan emellan Konung och folk. De två stodo aldrig närmare hvarandra än på den tiden, aldrig var mgänget dem emellan mera obesväradt. Fridsamt var det icke alltid. Dock, såsom Konung gustaf var ibland kämpande andar på sin tid den stakaste, så blef han den, som gaf åt händelsernas deras färg. Och vidare, såsom hans kallt var att difva fram sitt tidehvarf och truga, mana, väcka upp sitt folk, och detta i en tid, der mycken hårdhet fanns i sederna, så följer ock, att sättet icke kunde vara just det blidaste. Sträng var Konung Gustaf och höll hu i Sverige såsom herren på sitt jordgods. Men strängheten var mera faderligt allvar än despotiskt våld. Såsom

hans enskilda lif var obefläckadt af lastens utsväfningar, så var han ock ödmjuk inför Gud och i grunden välvillig emot menniskor. Så mycjet han än gjorde Sverige till sin fotapall, så trälade han ock, såsom en lastdragare för Sveriges rike, folkledare och folkbetvingare tillika, i en person svenska folkets tjenare och herre. Tung var bördan, så för tjenaren som herren. Ty i Sverige fanns mången, som försmådde tjensten och ej ville lyda herraväldet. Så visst som alla tidens riktningar förenades hos Gustaf Wasa, så att, rätteligen sagdt, svenska folket leftde i och genom honom, så förde han ock strid med alla de krafter, som häfde sig hos samma folk. Det synes såsom skulle dessa omdömden upphäva hvarandra. Verkligheten var, att Gustaf Wasa kämpade med orons andar, det slocknande tidehvarfvets anspråk, som spjernande emot dödens udd, sjelfsväldet ifrån Kalmar-unionens tid, som öfverlevvat sig sjelf, men denna strid är svenska folkets strid med sig sjelf. Här var en verldshistorisk epok, nya vindar blåste genom Europa, deras fläkt nådde Sverige. Ett tidehvar stod vid sin graf, en ny ande vakar. Dem anden tände först sitt lif i Gustaf Wasas bröst, och svenska folket för sin förnyelse var hans. Vill man förstå hvad detta vill säga, så blicke man tillbaka på den flydda tiden. Här hade funnits en gammal samhällsordning med allas borgerliga frihet och Konungen, det helas ledare och värn. Den ordningen var söndergången; värnet brutet: regeringsformen var villervallan med vexlande förtryck och sjelfsväld, men mera sjelfsväld än förtryck. Detta måste blifva annorlunda, tygel läggas på sjelfsväldet, straff på förtrycket, ordning i villervallan och thronen resas. — Här hade under oredan dock ett band, ett främmande, bundit svenska folket. Kalmar-unionen, misslyckad alltigenom, hade nu omsider blifvit så beskaffad, att en ärlig man i Sverige icke gerna kunde vara unionens man. Men så ohjelpigt sönderbruten unionen var, så lefde namnet ännu, och på det namnet kunde anspråk byggas. Dessa anspråk måste dödas och den lärdomen göras allom veterlig, att unionen ej engång fick vara ett namn. — Här hade funnits i Sverige en christen kyrka, den hade gifvit bort sig åt verdens magter och var dömd att dö i sin synd. Ljuset, som Luther tände, skulle ledas äfven hit, och i dess spår de nya bildningselementen, som förnygrade Europas mensklighet. Men såvida svenska folket ville följa mensklighetens rörelse framåt, så måste det gå till sig sjelf, lägga bort gamla ovanor och lära sig nya lärdomar, först och främst den lärdomen att lyda skick och ordning. Den som lärde svenska folket detta och anförde dess bättre menniska i striden emot gammal osed, var Gustaf Wasa. Hans historia handlar om ett folk, som söker sig sjelf. Och likasom en menniska måste kämpa till blods emot den håg, som i dess lemmar är, så sker ett folks förnyelse blott genom en strid, som går till dess innersta djup. Der finnas, när ett tidehvarf skall dö och en

ny ålder födas, många öfverlevvor af det gamla, som streta emot en ny ordning, mången orons ande svärmar omkring och frestar de svage, dimmor skymma blicken och sanningen tränger igenom blott med smärta. Brytningsperioder i världshistorien äro tider af storm och ofred. En sådan tid var Gustaf Wasas. Derföre var ock den mannen i farlighet mångenstädes. Frost och nakenhet hade han pröfvat i Dalarnes ödemarker; fångenskapens qval hade han känt; människors falskhet erfor han; lönnmördares anslag; fiendtliga stämplingar af adel, af biskopar, uppror af bönder; borgerligt krig och krig med främmande, med Lübeck, med Ryssland, med dem, som brukade Konung Christians namn, förutom osägelig omsorg, med hvilken han dagligen öfverlupen var. Sådant var hans arbete uti historien. Inledningen är befrielsens strid, medelpunkten är reformationen, och med Konungadömet ärfthet, hvilken betecknar samhällsordningen, som stadgar sig, satte Gustaf Wasa i egentlig mening kronan på sin lefnads verk. Sålunda hänga dessa saker tillsamman, att hade befrielsen icke varit, så hade Sveriges plats uti historien varit tom och Gustaf Wasas namn försvunnit ibland den mängd, som efterverlden glömmar, eller som lefvat såsom namnet af en förlorad hjälte. Men sedan befrielsen var gjord, är reformationen den hufvudsak, som bestämmer tidens historia. Så stor var den förändringen, så utgrenade den sig, att den ingrep i samhällets alla delar, lika mycket statens som kyrkans, ända derhän att fogningarne skakades. Reformationen inom kyrkan var bryggan, som bar till statens reformation. Det nya eller, rättare, det förnyade gamla Sverige steg upp ur raset, som blef, när kyrkan föll. Men den första frukt, som syntes, var förstörelsen. Ingalunda har Gustaf Wasa dragit fram den nya ordningen fullfärdig. Han ref ned mera än han byggde upp, ty det verket att bygga det nya färdigt, gick utöfver en människas lifslängd. Dock gjorde han mera än blott ref ned det gamla, han lade äfven grund för det nya. Och denna lade han så stark, att den blef liggande i trots af oförstånd och fiendskap, som lekte fritt sedan den starkes hand var kall. Den taflan, der historien har tecknat, huru Gustaf Wasa och svenska folket lefde och sträfvade tillsamman, är så rik, att högtidsstunden vill förflyta, innan betraktaren hunnit fatta om också blott ett utkast. Men tanken släpper ej det lärdomsrika ämnet och hjertat ej sin vördnads föremål, med mindre föreställningen återkallar åtminstone ett och annat af den rika bildens drag. Mångsidig såsom den är, har den en sida, som på denna dag och på denna plats är den hufvudsakliga. Åt befriaren är högtidsstunden i första rummet invigd. Det är i detta afseende, som Dalarnes jord och på den jorden Mora strand och Utmelands by är rätta stället att förvara minnesvården. Sveriges Konung Gustaf den Förstes bild i hela dess omfattning är för stor att

ens i utkast kunna kallas upp under flyende ögonblick. Der ligger en egen friskhet öfver Gustaf Wasas väsende, särdeles uti hans yngre år. Knappt har tyngre arbetsbörd hvilat på en människas skuldror, men aldrig bördan burits af ett friskare mod och en säkrare vilja. Ehvad Gustaf Wasa gjorde, det gjorde han med säker tro, att det var sannt, som han tänkte, och rätt, som han gjorde. Vacklande steg tog han ej och gjorde ingen sak till hälften. Modet var — såsom häfdatecknaren har sagt — sådant, för hvilket krigarens bleknar. Detta är intrycket af hela hans lif och icke minst under dess tidigare del, då han ännu icke visste om han skulle blifva sitt tidevarfs herre eller med sitt namn besegla sitt fäderneslands fall. Det var den tiden, då han pinades i fångenskapen; den tiden, då han gick fram i södra och medlersta Sverige, och folket sköt med skäcktor och pilar efter honom när han talade frihetens ord; den tiden, då han strök omkring, en enslig rymmare på dalskogen, med förföljelsen efter sig och omkring sig falska vänner, såsom på Ornäs, eller osäkra, såsom på Rankhyttan; den tiden, då han tröskade för maten i Svärdsjö prestgård och i Isala by och i ladan vid Rankhyttan; den tiden, då han låg i tre dagars tid midt i vintern under den kullfallna furan på skogen emellan Svärdsjö och Leksand, husvill, närande sig af allmosor ifrån dem, som sjelfve voro fattige; den tiden, då han just här, der nu minnesvården står, blott i jordens djup, i källarhvalvet kunde rädda lifvet; de dagar, då han vid Rättvik och på Mora strand talade för Dalarnes folk om Sveriges fall och räddning, men förnam blott ett overksamt bifall — den tiden behöfde Gustaf Wasa mer än menskligt mod, mer än den förtröstan, som snillet föder. Han behöfde den tro, som ensam höjer människan öfver jordens sorg och låter fången känna sig fri och flyktingen säker. Med tron på Guds eviga magt gick Gustaf Wasa sitt värf igenom. Svårt är att säga, när pröfningen var hårdast. Först möter ett hastigt afbrott. Gustaf Wasas tidigaste ungdom var lyckosam och rik på hopp. Född af en lysande börd; uppfödd till rang och ära; tidigt inträdd i de mäktiges krets; betrodd med viktiga värf, dem han segersällt utförde; uppbyren af Riksföreståndarens gunst och af mångas bifall, hvilka glädde sig åt den mycket lofvande framtidmannen, nedstörtas han hastigt och på svekfullt sätt i fångenskapen. Förflyttad ifrån Sten Stures hof till Källo slott i Danmark, hörer han der öfvermodets hån emot sitt fädernesland och fiendens anslag, dem han, sjelf fången, saknar all möjlighet att motarbeta. Overksamheten måste varit olidelig för en själ, der verksamhetsbegäret var omätligt och nu så mycket fanns, som uträttas borde. Också blef den pinan för svår, fången bröt sin fångenskap och flydde. — Nu följer flykten igenom Danmark och norra Tyskland, vistelsen i Lübeck, åter en tid af ångest. Overksam är han icke nu, men vanmäktig. Han äter nådebröd. Han vet icke, hvilken dag de styrande i

Lübeck kunna finna sin vinst vid att utlemna honom i fiendens våld, af hvilken han sökes, och under denna tid förnimmer han, att Sten Sture har kämpat sin sista strid, har dött och Sverige är fallet i sin fiendes våld. — Hemkommen omsider på fäderneslandets mark, möter han blott de räddes förtviflan, förräderiets stämplingar och, der bättre vilja fanns, dock split och förvirrade rådslag. I landets hjerta står fiendens här, Stockholm, belägradt, försvarar sig ännu, men försvaret, buret af hjeltinnans kraft, Christina Gyllenstjernas, är dock endast hjeltemodets dödskamp. Eho som grep honom sjelf kunde derpå förtjena en penning och de mäktiges gunst, ty belöning var lofvad åt den som tog Gustaf Erikson. Redan i Kalmar, i hvars grannskap han landsteg, räddades med möda hans lif. Det är nu som han vandrar genom södra och med-lersta Sverige och talar till folket förgäfvets. — Under tiden faller Stockholm, hösten förflyter medan Gustaf i djup enslighet på Räfsnäs gård i Södermanland rufvar på tankar och rådslag, dem han synes haft svårt att reda för sig sjelf. Åtminstone dröjer han länge innan han griper det yttersta medlet. Men bud kommer om blodbadet i Stockholm, den sista stunden hotar att slå för Sverige och mången trodde att den var slagen. Då tänker Gustaf Erikson, att den magt, som uppehåller verlden, väl ock förmår att slå den starke till stoft och gifva seger genom den värnlöses arm. Med sådan tanke vandrar Gustaf Erikson till Dalarne. Hvarföre just hit? Emedan här i Dalarne var på den tiden den svenska, frihetens verkstad. Härifrån hade Engelbrecht gått ut och här fanns en allmoge, kanske den djerfvaste i Sverige, den som hade haft sig, väldigare än någon, under den förflutna, stormuppfyllda tiden. Dalarnes land var den tiden såsom en grufva, der mannamod och dugande kraft kunde brytas ut, och pil och stridsklubba var tillhands i stugorna om någon herre kom och talade om förtryck af främlingar och huru Sveriges folk föraktades. Må K. Gustaf vittna sjelf om sin dalafärd. Det har funnits ibland stora ögonblick i Sveriges historia en stund, då Gustaf Wasa, en gammal Konung, rik och mäktig, lutande emot sin graf, gifver välsignelsens farväl åt Sveriges folk. Då ser han tillbaka på sitt flydda lif och täljer det livets under. Han talar om huru han ”måste i skog och öde fjell sticka sig undan för fiendernas blodtörstiga svärd och ej kunde sig den ära föreställa att han skulle vara man att fördrifva slik mächtig herre”, som Kung Christian var. ”Men” — säger han — ”Gud dref verket och gjorde mig till sin underman, på hvilken Hans allsmäktighet skulle uppenbar varda”. Besinne man det verket, hvars underman han blef! Om Gustaf Wasa hade drunknat när isen brast under honom på elfven emellan Wika och Thorsång, eller om han blifvit fången i förräderiets nät på Ornäs; om den trogna qvinnan Barbro Stigsdotters mod hade svikit eller Sven Elfsons fyndiga klokhets icke hade afledt för-följarens

spår, när fienden redan var öfver honom; eller om han hade frusit ihjäl under furan på Leksandsskogen: eller om bönderne i Marnas med sin välvilja icke hade varit till hands att lifnära honom, der han låg, sårad, ute i vildmarken; eller om källaren här vid Utmeland icke hade funnits för att skyla honom, eller om den blifvit stängd af vankelmodet eller förräderiet, i stället att den öppnades och dess ingång doldes af en Moraqvinnas trohet — huru hade väl då Sverige sett ut under de trehundra år, som efter den tiden förflutit? Det veta vi ej, ty oberäknelig är Försynens rikedom på medel, men det veta vi, att Gustaf Wasas arm och hjerta var det medel, som Försynen valde: och, människors ögon, deras, som då lefde, och deras, som nu forska i häfderna, huru det gick till för svenska folket att kämpa med döden, men dock blifva vid lif, de kunna icke spana, att detta har kunnat ske genom något annat medel. Hela Sveriges framtid, dess sista hopp gömdes en gång i Utmelands källarhvalf, det kunde hafva förgåtts derstädes, men att det icke förgicks utan räddades just der, fördenskull har den platsen blifvit vald att förvara minnesvården. — Den är dock i dessa nejder ej ensam om minnets ära. Nära härintill ifrån Mora strand gick befrielsen ut. Men först i sista timman. Det profvet var Gustaf Wasa förelagdt, att bringas till undergångens yttersta gräns, förrän hoppets gnista tändes. Han talar på Mora strand, men ingen hand lyftes att stå bonom bi. Då flyr han till de yttersta obygdor. Försöket var gjordt att väcka den svenska frihetens ande, men detta försök var misslyckad! Föreställe man sig honom nu, då han irrar omkring i ödemarken ibland björnarnes iden och tänker på sin ungdoms krossade lycka och på ett förloradt fädernesland. Hvaraf han lefde under dessa dagar i skogen under kallaste vintern, det vet Gud allena. Men under den tiden mognar det frö, som såddes när han talade på Mora strand. Nya skildringar af tyranniets hela gräslighet hade kommit till Dalarne. Då träffas han slutligen långt bort vid Salens by i Transtrands socken af skidlöpare ifrån Mora, de der sökte honom med bud, att nu voro Dalkarlarne redo, de hade besinnat sig. Men om desse sändningabud icke hade träffat honom, om de hade kommit försent eller om de hade omfarits med honom, då hade Gustaf varit borta utom Sveriges gräns; ho vet om han sedan kunnat återvända? Här var ögonblicket, då Sveriges öde vände sig. Detta, att Dalarnes män voro de förste, som följde Gustaf Erikson, detta ställer Dalarnes land och folk i ett eget förhållande till Gustaf Wasas minne. Ibland Sveriges bygder är ingen så nära förbunden med detta minne som Dalarne. Och förbindelsen blifver blott ännu närmare genom den motsats, som eger rum emellan Gustaf Erikson och Dalkarlarne samt Konung Gustaf och samma folk. Här, hvarest grunden lades för Gustafs thron och för Sveriges lycka, blef sedermera ofredens härd der upprosandor svärnade. Dalkarlen,

otålig för förtryck, var också otålig för ordning; stolt genom minnet af djerfva bedrifter tog han gerna ut sin fulla del och väl mera af svenske mäns beslutande rätt om Sveriges öden: misstänksam, såsom han var, ty han hade lidit åtskilligt under den förflutna tiden, och föga underkunnig om de förhållanden, som bundo Konungens arm, var han lätt färdig att skylla honom för tidens trångmål, dem kunglig magt ej var tillräcklig att hastigt bota. Konung Gustaf var rik på fiender; stämplingarnes nät spunnos omkring en thron, som förmäthenheten kunde tro sig om att störta, likasom man förr hade varit van att kasta Konungar och Riksföreståndare upp och ned. Till Dalarne vände sig stämplingarne, ty der fanns ett kraftigt slägte, med hvars armar mycket kunde göras, och ett lättroget, som kunde förledas. Förtalet snärjde ett i grunden trofast folk. Det är lärorikt att se, när man studerar historien om dessa daluppror, huru Gustaf Wasa och de ibland Dalkarlarne, som satte sig upp emot honom, ofta menade detsamma, och ofreden endast kom af missförstånd. Men slutligen blifver der klarhet och frid. Under den sista stora uppresningen, den af Smålands bönder, med Nils Dacke, resa sig Dalkarlarne åter men denna gång till Konungens bistånd. Allt detta, kamratskapet i frihetsstriden, ofreden sedermera och huru de omsider lärde sig förstå hvarandra, detta sammanbinder Dalarnes och Gustaf Wasas minnen på ett sådant sätt, att dessa minnen äro sinnebilder af Sveriges. Om Gustaf AVasa och svenska folket på hans tid hafva gifvit exemplet, huru Sveriges Konungar och folk hafva sträfvat med hvarandra. outtröt-telige, i vänskap och i missförstånd, i onda dagar och i goda, så är detta exempel ingenstädes klarare än uti historien om Konung Gustaf och hans Dalkarlar. Dock ega Dalarne ej detta minne för sig allena. Likasom den minnesvård vi se framför oss är upprest icke af Dalarne ensamt, men af Sveriges barn ifrån olika bygder, så är den också egnad åt hela Sveriges fader. Ifrån den dag, då efter Dalkarlarnes seger vid Brunbäck, Gustaf Wasa bryter ned öfver Mälarslätten, vidgar sig bragderns fält. Drabbningen vid Westerås, vid Upsala, vid Läby. striderna omkring Stockholm och hvad mera af långt och mödosamt arbete, som frihetskrigets historia förtäljer, allt detta var, om äfven i de tidigaste af dessa händelser Dalkarlarne hade en hufvudsaklig andel, dock ett gemensamt arbete för dem och förändra bygders folk. Sveriges befrielse var hela svenska folkets verk. Deremot är det med en egen innerlighet som svenska folket sluter sig till Gustaf Wasas minne, ty det hörer oss allena till. Konung Gustaf var svensk, ej blott till börd, till tänkesätt och hjerta, men hans iefnads hela verksamhet var sluten omkring Sverige. Hans store sonson, Konung Gustaf II Adolf, sin farfar lik i dygd och hjeltestorliet, hörer icke till oss så uteslutande. Ej Sverige blott, men Europa var hans bragders bana och hans ärestod kan resas äfven af främmande

händer. Men Gustaf ”Wasas minne är vår egendom, den vi med ingen dela. Med undantag af den tid, då han vistades i Danmark och på flyende fot i Lübeck, såg han aldrig något annat land än fäderneslandet. Föga bevandrad i lärdomens värld och ej mycket riktad af den erfarenhet, som umgänget med främmande folkslag skänker, skulle han, förflyttad till de lysande hofven på hans tid, t. ex. Tyska Kejsarens elier Konungens i Frankrike, troligen förefallit såsom en undersam varelse. Men hos oss Tar han hemmastadd: Sverige var hans värld. för dess behof var han fullt utrustad och ingen minnets bild kan stå närmare till svenska hjertan, ty ingen bär de svenska dragen renare och ingen Svensk har funnits, som så har i sin själs djup sammanpressat svenska folkets ande. Sådan var han i sin ungdom, när ”med Gud och Sveriges allmoge” han frälsade sitt land. Sådan blef han under tidens vex-lingar. Dessa funnos i hans lif. ovanligt stora. Här är åter lärdomen af Gustaf Wasas lefnad, huru allt är förgängeligt, storhetens glans uppgår ur olyckans yttersta djup, men sveper sig åter i sorg. Flyktingen på skogen blef en af de rikaste och väldigaste regenter, som burit Sveriges krona. Hans senare regeringstid visar bilden af en Konung, i det hela lyckosam, en lysande, en praktfull herrsakare, han samlar skatter, han bygger slott och fästen, han rustar flottor på hafvet och Konungen af Danmark bestiger blott med hans hjälp sin thron. Men emot slutet af sitt lif är han djupt olycklig. Betraktar man honom då, så blandar sig med vördnaden för den vise också en känsla af ömt deltagande för den gamle, ty der ligger ett dystert drag öfver bilden. Fred är nu ibland folket, men ofred i Konungens hus. Den bittraste ibland sorger fräter på hans hjerta. Barnens brott och dårskap förbittra hans sista dagar och han dör med mörka aningar för Sveriges framtid. Men har då icke Gustaf Wasas ininne af ven sjelf någon mörk sida? Männe ej en oblidkelig sanning finner fel med ett och’ annat, som han gjorde? Det bör bekännas att så var. Den som verkligt värde eger bekänner gerna mensklig svaghet; af sådan bekännelse har Gustaf Wasa sjelf gifvit mer än ett exempel. Den som ingen ära har, kan söka smickrets. För Gustaf Wasa behöfves ej att tigga större heder än han rättsligen förtjenar. Det hände att han frestades af människors ondska att vedergälla ondt för ondt och någon gång förvirrade sig rätt och orätt för hans blick. Kaste stenen ho som renan är! Den som söker grandet i den gamles öga, fråge han sig sjelf: skulle svenska folket nu vilja hafva ogjordt det som Gustaf Wasa gjorde? befrielsen ogjord? reformationen? arfföreningen? Hundradetal af år hafva gått sin gång öfver gerningsman-nens graf och de åren hafva lärt oss hvad hans gerningar betydde, vi bygga och bo, vi lefva och förkofra oss, vi hafva stigit och vi stiga framåt, uppåt, i bildning och i välstånd på den grund han lade. Hvad ondt och dåligt, som Gndä klagadt! i Sverige finnes, det har vuxit såsom

ogräs i trots af Gustaf Wasas lärdom. Oss höfves icke att mästra välgöraren. Intet menskligt verk har funnits, der slagg ej blandat sig med guldets, men finnes malmen ren i hjertat, så faller slaggen undan för den blick, som ser det hela. Mensklig brist fördunklar icke minnets everldliga heder. Gammalt är detta minne och vi hoppas dock, att det skall vara ungt ännu, ej blott att det lefver ungdomsfriskt i denna dag, den trehundra årsdagen af den store fadrens död, men att många sekler, så många, som för svenska folket återstå att täljas, skola gå till evigheten medan detta minne lefver. Den tid, då det förglömmes, är icke värd att gifva sjelf ett minne åt sin eftertid. Oss skall det öfverlefva; vården, som nu skall invigas, kan dela förgängelsen, men vi hoppas gerna för densamma den längsta framtid, att under tidehvarf, som komma, taflorna derinne skola tala sitt tysta språk om svensk trohet, som frälsade sitt land, medan på samma gång de bära sitt vittnesbörd till efterverlden, att på Konung Carl den Femtondes tid Sveriges Konung och folk, förenade, buro vördnadens gärd för svensk medborgaretrohet och Konungadygd, gifvande dermed exemplet, att på deras tid den troheten och den dygden lefde i Sverige, närd och stärkt af lärdomen från Gustaf Wasas lif. Sveriges Konung fastade med egen konsterefarens hand på duken en bild af rik betydelse i minnets tempel, som af svenska händer byggdes.

Taggar

1860, Man, Minnestal

URI

<https://www.svenskatal.se/tale/wilhelm-svedelius-tal-till-gustaf-wasas-minne>